

หลักการทรงงานกับประชาธิปไตยไทย

His Majesty the King's Working Principles and Thai Democracy

กัมลาศ เยาวะนิจ

Kamalas Yaowanit

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

Corresponding author, E-mail : kamalas@vru.ac.th

สาระสังเขป

บทความนี้นำเสนอหลักการทรงงาน และพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในส่วนที่ผู้เขียนมีความเห็นว่ามีส่วนส่งเสริมให้ประชาธิปไตยและสังคมไทยมีความมั่นคง ในส่วนแรกของบทความเป็นการนำเสนอแนวคิดและลักษณะสำคัญของระบอบประชาธิปไตย จากนั้นผู้เขียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างประชาธิปไตยสองแบบ คือ แบบที่รัฐกับประชาชนถูกมองว่าเป็นคนละฝ่ายกัน กับประชาธิปไตยแบบที่มีภราดรภาพ และนำเสนอการวิเคราะห์ถึงผลที่ภราดรภาพมีต่อความมั่นคงของประชาธิปไตย ส่วนต่อมาของบทความผู้เขียนนำเสนอแนวพระราชดำริของพระองค์เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง บทบาทที่พระองค์ทรงแสดงออกอันเป็นส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และประเด็นสำคัญประเด็นสุดท้ายของบทความเป็นผลการวิเคราะห์ของผู้เขียนเกี่ยวกับผลที่หลักการทรงงานของพระองค์มีต่อการส่งเสริมให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีความมั่นคง ซึ่งผู้เขียนพบว่าส่งเสริมประชาธิปไตยอย่างน้อยใน 4 ประเด็น ได้แก่ การส่งเสริมความสามัคคี การส่งเสริมความเท่าเทียม การส่งเสริมให้ทุกฝ่ายทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : หลักการทรงงาน ; ประชาธิปไตย ; ภราดรภาพ

SUMMARY

This article presented His Majesty King Bhumibol Adulyadej's working principles, and actions which author considered the supporting factors of Thai democratic consolidation and Thai society stability. The first part of this article presented concepts and characteristics of democracy. Then the author compared two types of democratic regime, they were, one which its government separated from its citizen and one which embraced the principle of brotherhood. Then the analysis of impacts that the principle of brotherhood had on democratic consolidation was presented. The next section the author presented His Majesty's thoughts on politics, His Majesty's role in the supporting of democracy. The last important issue in this article is the analysis of His Majesty's working principle and how these principles support democratic consolidation, which can be considered in 4 issues, supporting of the unity; supporting of equality, encouragement of every section to honestly take care of their duties, and supporting of participation.

Keywords : His Majesty's Working Principles ; Democracy ; Brotherhood

บทนำ

การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองมีรากฐานมายาวนานนับพันปีตั้งแต่อาณาจักรกรีกโบราณ โดยมีนครรัฐเอเธนส์เป็นต้นแบบของการปกครองในรูปแบบนี้ ในโลกปัจจุบันถือได้ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เช่น มีการเน้นย้ำความเสมอภาคในวงกว้างแก่คนทุกกลุ่ม มีการพัฒนาระบบตัวแทนเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เป็นต้น รูปแบบของประชาธิปไตยในโลกปัจจุบันสามารถแบ่งได้เป็น 2 แบบสำคัญ ได้แก่ ประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี กับ ประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้มีสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรเป็นต้นแบบตามลำดับ ราชอาณาจักรไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นเวลากว่า 80 ปี ราบจนปัจจุบันได้ผ่านเหตุการณ์ที่สั่นคลอนความมั่นคงของประชาธิปไตยอยู่หลายครั้ง ผ่านเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงหลายครั้ง และเหตุการณ์ความวุ่นวายต่างๆ เหล่านี้ก็ได้ถูกระงับยับยั้งก่อนที่จะเกิดความสูญเสียมากกว่าที่เป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ภาพของการระงับยับยั้งเหตุการณ์ความวุ่นวายตราตรึงในความทรงจำของผู้เขียนในขณะเดียวกันได้ทำให้ผู้เขียนได้นึกเปรียบเทียบระยะเวลา นับจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงปัจจุบัน กับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอๆ กัน ประกอบกับการที่ผู้เขียนเคยได้ฟังการบรรยายของผู้ที่ถวายนางวิธีการทรงงานของพระองค์ และทำให้ได้ทราบถึงวิธีการทรงงานของพระองค์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการทำงานในสังคมประชาธิปไตย จึงมั่นใจว่าหากได้ค้นคว้าศึกษาวิธีการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชให้มากขึ้นแล้ว จะสามารถเข้าใจได้มากขึ้นเช่นกันว่าพระองค์ได้ทรงเป็นแบบอย่างของการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยอย่างไร

การจะตอบคำถามที่กล่าวข้างต้นได้นั้น จะต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจว่าประชาธิปไตยคืออะไร จากนั้นจะเป็นการนำเสนอข้อสังเกตของผู้เขียนต่อประชาธิปไตยของไทย และการนำเสนอวิธีการและหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชนชาวไทยในการส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งและมั่นคงได้ ดังนั้น

ประเด็นที่จะนำเสนอในบทความนี้จะประกอบไปด้วยหัวข้อสำคัญต่างๆ ได้แก่ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครอง บทบาทที่ทรงมีต่อประชาธิปไตยของไทย และหลักการทรงงานที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย อันเป็นอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ ต่างจากการปกครองระบอบอื่นที่อำนาจอธิปไตยเป็นของบุคคล หรือของกลุ่มบุคคล เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการปกครองโดยบุคคล กับการปกครองโดยกลุ่มบุคคล ถือได้ว่าเป็นความแตกต่างในจำนวนบุคคล โดยไม่ได้มีนัยสำคัญอย่างอื่นใด เพราะเพิ่มแต่เพียงจำนวนผู้ครองอำนาจ แต่ไม่ได้กระทบกับโครงสร้างสังคมที่ยังคงเป็นปิรามิดที่มีผู้มีอำนาจจำนวนน้อยคนอยู่บนยอดของปิรามิด และคนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นผู้ถูกปกครอง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยแล้ว จะพบว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่เพียงการเพิ่มจำนวนผู้ที่ปกครองเท่านั้น หากแต่เป็นการรื้อโครงสร้างสังคมเพื่อให้ทุกคนในสังคมอยู่ในระดับเดียวกันทั้งหมด เพราะในทางทฤษฎีแล้วระบอบประชาธิปไตยทุก ๆ คนจะเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองในเวลาเดียวกัน การที่ระบอบประชาธิปไตยต่างจากรบอบการปกครองโดยบุคคล และระบอบการปกครองโดยกลุ่มบุคคลนั้น ทำให้ระบอบประชาธิปไตยมีเงื่อนไขเฉพาะที่จะทำให้ระบอบมีความมั่นคงได้ ที่ต่างจากรบอบการปกครองอื่น โดยเงื่อนไขนั้นคือ ความเสมอภาค และเสรีภาพ

ความเสมอภาคเป็นเงื่อนไขของประชาธิปไตย เพราะการที่จะทุกคนในสังคมเป็นผู้ปกครอง และเป็นผู้ถูกปกครองได้นั้น หากไม่มีความเสมอภาคแล้ว ก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ความไม่เสมอภาคจะทำให้คนกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ปกครอง และที่เหลือจะกลายเป็นผู้ถูกปกครอง และเมื่อเป็นเช่นนั้นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยที่ให้ทุกคนเป็นผู้ปกครองก็เลยไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เสรีภาพเป็นเงื่อนไขของประชาธิปไตย เพราะเสรีภาพจะทำให้ประชาชนในสังคมสามารถที่จะคิด แสดงออกซึ่งความคิด ตลอดจนกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ หากขาดซึ่งเสรีภาพ โดยเฉพาะเสรีภาพทางความคิดและการแสดงออกซึ่งความคิดแล้ว สิ่งที่จะ

เกิดขึ้นอันจะเป็นการบั่นทอนระบอบประชาธิปไตยก็คือ การครอบงำทางความคิดให้ประชาชนมีความคิดอย่างใดกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งมีอำนาจครอบงำความคิด) ต้องการ หรือการปิดกั้นความคิดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคนกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งมีอำนาจครอบงำความคิด) ไว้ โดยเหตุที่ผู้เขียนมองว่าการครอบงำหรือการปิดกั้นทางความคิดนี้จะบั่นทอนประชาธิปไตยก็เพราะเมื่อสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง และการแบ่งแยกนี้จะขยายและเกิดขึ้นโดยผู้ถูกปกครองไม่รู้ตัวเลยก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม การปกครองในสังคมหนึ่งจะเป็นประชาธิปไตยได้ ไม่ได้มีเงื่อนไขที่สำคัญเพียง 2 อย่างข้างต้นเท่านั้น หากแต่มีผู้เสนอลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยไว้หลายแนวคิด จำนวนลักษณะมากน้อยต่างกันไป แต่เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าหลักการสำคัญของประชาธิปไตยมีอะไรบ้าง ผู้เขียนขอเสนอแนวคิดของ Theerawekin, Likit. [1] ที่เสนอว่าประชาธิปไตยมีหลักที่สำคัญอยู่ 12 ประการด้วยกัน โดยเน้นหลักที่เกี่ยวกับผู้ใช้อำนาจอปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular sovereignty) ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือระบบที่ประชาชนมีอำนาจอธิปไตย และมอบหมายให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งทำหน้าที่แทนตน การเลือกตั้งจึงเป็นการแสดงออกถึงสิทธิและอำนาจของประชาชน

2. สิทธิเสรีภาพ (Rights and freedom) เป็นหัวใจสำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิดังกล่าวต้องกำหนดในรัฐธรรมนูญและการบังคับกฎหมาย

3. ความเสมอภาค (Equality) ความเสมอภาคภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยถือว่าทุกคนเสมอภาคเท่ากันหมด

4. หลักนิติธรรม (The rule of law) ได้แก่ การใช้กฎหมายในการบริหารประเทศ โดยกฎหมายดังกล่าวนั้นต้องผ่านกระบวนการร่างกฎหมายอย่างถูกต้อง และหลักของกฎหมายนั้นต้องเป็นกฎหมายที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและอำนาจอธิปไตยของประชาชน

5. ค่านิยมและจิตวิญญาณความเป็นประชาธิปไตย (The democratic ethos) ซึ่งหมายถึงค่านิยมที่ได้รับการอบรมตั้งแต่ครอบครัว สถาบันการศึกษา และทางสังคม ให้มีความเชื่อและศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

6. ความอดทนอดกลั้น (Tolerance) ความใจกว้าง (Open-Mindedness) และความมีน้ำใจนักกีฬา (Sporting spirit) ทั้งหมดนี้เป็นหัวใจสำคัญของสังคมประชาธิปไตย เพราะในสังคมประชาธิปไตยนั้นจะต้องยอมรับความแตกต่าง

7. ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือกรรมวิธี (Means) เพื่อเป้าหมายทางการเมือง แต่ขณะเดียวกันระบบประชาธิปไตยก็เป็นเป้าหมายอันสูงส่ง (Noble end) ในตัวของมันเอง

8. ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูงทั้งในนิติบัญญัติ บริหาร และศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องตระหนักว่าตนเป็นผู้ซึ่งได้รับอาณัติจากประชาชน ดังนั้น ผลประโยชน์สูงสุดจะต้องเป็นผลประโยชน์ที่เอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ การกระทำอันใดขัดต่อผลประโยชน์ของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การนั้นย่อมไม่ถูกต้อง นอกจากนั้น ยังต้องมีความรู้สึกว่สิ่งที่ตนทำอยู่นั้นเป็นการประกอบภารกิจศักดิ์สิทธิ์ (Sacred mission) หรือหน้าที่อันสูงส่ง (Noblesse oblige) เพื่อประชาชนเพื่อชาติและแผ่นดิน

9. ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูงทั้งในนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ต้องยึดถือหลักจริยธรรมทางการเมือง รวมตลอดทั้งมารยาททางการเมือง

10. ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การกระทำอันใดก็ตามต้องคำนึงถึงหลักการใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้ คือ ความถูกต้องตามกฎหมาย (Legality) ความชอบธรรมทางการเมือง (Legitimacy) ความถูกต้องเหมาะสม (Decency) ความน่าเชื่อถือ (Credibility)

11. การบริหารบ้านเมืองจะต้องอิงหลักธรรมาภิบาล (Good governance) ซึ่งได้แก่ ความชอบธรรมทางการเมือง (Legitimacy) ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วมของประชาชน (participation) ความรับผิดชอบเปิดให้ไต่เบ้ยได้ (Accountability) และความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and effectiveness) ซึ่งหมายถึงการกระทำนั้นต้องส่งผลในทางบวกทั้งในแง่ผลได้ (Output) และผลลัพธ์ (Outcome)

12. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารระดับสูง ต้องเป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยคุณสมบัติอันได้แก่ การมีอุดมการณ์ทางการเมือง (Political ideology) การมี

จริยธรรมทางการเมือง (Political ethics) การมีความรู้ทางการเมือง (Political knowledge) การมีประสาทสัมผัสทางการเมือง (Political sense) และการเข้าใจอารมณ์ทางการเมือง (Political mood) ของประชาชนอย่างถูกต้อง นอกจากนั้นยังต้องบริหารประเทศโดยคำนึงถึงหลักนิติธรรมและคุณสมบัติอื่น ๆ ที่กล่าวมา 11 ข้อเบื้องต้น เพื่อจะสร้างไว้ซึ่งความชอบธรรมที่จะดำรงตำแหน่งบริหารและการใช้อำนาจอธิปไตย (Moral authority) ผู้ใดก็ตามที่ขาดหลักการข้อที่ 12 ดังกล่าวมานี้ย่อมจะเสียความชอบธรรมทางการเมืองในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ประชาธิปไตยแบบตัวแทนและการเลือกตั้ง : ผลจากความซับซ้อน หรือการประนีประนอมหลักการของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยที่ถือกำเนิดในนครรัฐเอเธนส์นั้นเป็นประชาธิปไตยที่ให้อำนาจการปกครองประชาชน ซึ่งไม่ได้หมายถึงทุก ๆ คนในสังคม แต่หมายถึงเสรีชนเท่านั้น ไม่ได้รวมถึงทาส ดังนั้น จำนวนผู้มีสิทธิในการปกครองจึงไม่มาก ประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์จึงเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่ประชาชนถกเถียง ตกลงเรื่องต่าง ๆ ของรัฐด้วยตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมีตัวแทน แต่เมื่อประชาธิปไตยถูกปรับใช้ในสังคมที่มีประชากรจำนวนมากขึ้น จำนวนประชากรที่มากขึ้นนี้ ประกอบกับแนวคิดประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาคอย่างถ้วนทั่วทั้งสังคม ไม่จำกัดอยู่กับเฉพาะชาย และไม่จำกัดอยู่กับเฉพาะเสรีชนเท่านั้น ทำให้เป็นไปได้ที่จะบริหารปกครองโดยให้ประชาชนทุก ๆ คนมีส่วนร่วม จึงเกิดระบบของการมีตัวแทนของประชาชน โดยตัวแทนนี้จะมีหน้าที่แสดงความคิดเห็น ถกเถียง เสนอแนวทางการพัฒนาและบริหารรัฐ เหมือนกับที่ประชาชนชาวนครรัฐเอเธนส์ทำ และระบบของการใช้ตัวแทนของประชาชนมาเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารรัฐก็ได้กลายมาเป็นการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร และการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาซึ่งพบได้ในประเทศประชาธิปไตยหลายประเทศทั่วโลก

การมีตัวแทนของประชาชน มาทำหน้าที่ของประชาชนในการเมืองนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้งเพื่อที่จะได้ตัวแทนของกลุ่มของตนเอง ซึ่งมักจะมีการจัดกลุ่มกันตามพื้นที่ แต่ไม่ว่าจะเป็นการสรรหาตัวแทนวิธีการใดก็ตาม การเปลี่ยนจากประชาธิปไตยทางตรงมาสู่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้นถือได้ว่าเป็นทั้งการประยุกต์ประชาธิปไตยเพื่อให้

สามารถใช้ได้กับสังคมที่ใหญ่ขึ้น และในขณะเดียวกันก็เป็นประนีประนอมลดระดับความเป็นประชาธิปไตยลงไปด้วยเช่นกัน เพราะการให้สิทธิแก่บางคนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองบริหารรัฐ และไม่ให้สิทธิกับคนอื่น ๆ เท่ากับเป็นการทำให้บางคนมีฐานะเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง และบางคนมีฐานะเป็นเพียงผู้ถูกปกครองเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ การศึกษาการเมืองท้องถิ่นของไทยเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนของประชาชนกับประชาชนในเขตเลือกตั้งของ Marthong, Chaninthorn; Ruen-ngern, Sanhaporn and Loasuwan, Thadsawat. [2] ยังได้แสดงให้เห็นอีกด้วยว่านักการเมืองท้องถิ่นเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วจะมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในเขตเลือกตั้งนั้นในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากช่วงก่อนการเลือกตั้ง

ประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเสรีภาพของประชาชน และการควบคุมรัฐ

แม้ว่าเสรีภาพจะเป็นเพียงเงื่อนไขที่เอื้อต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่เสรีภาพได้กลายเป็นสัญลักษณ์ หรือตัวชี้วัดที่สำคัญของประชาธิปไตย เมื่อมีการกำหนดประเด็นเกี่ยวกับการวัดความเป็นประชาธิปไตย ที่ในปัจจุบันมีการวัดในวงกว้างระดับโลกนั้น เป็นการวัดประชาธิปไตยโดยพิจารณาจากเสรีภาพของประชาชน โดยได้แบ่งแยกออกเป็นเสรีภาพในด้านต่าง ๆ เช่น เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เป็นต้น การวัดประชาธิปไตยเช่นนี้สะท้อนให้เห็นความคิดอย่างหนึ่งว่า เสรีภาพของประชาชนกับอำนาจของ รัฐนั้นแปรผกผันกัน กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีเสรีภาพมาก รัฐก็จะถูกจำกัดอำนาจไว้ เมื่อประชาชนมีเสรีภาพน้อย รัฐก็จะมีอำนาจมาก และในอีกทางหนึ่งก็แสดงให้เห็นความคิดที่ว่ารัฐกับประชาชนนั้นเป็นคนละฝ่ายกัน

นอกจากจะมุ่งเน้นเสรีภาพแล้ว การวัดประชาธิปไตยยังมุ่งเน้นที่การควบคุมรัฐ เพื่อไม่ให้รัฐกดขี่ประชาชนภายในรัฐ ดังจะเห็นได้จากข้อสังเกตของ Francis Fukuyama ที่ว่านักรัฐศาสตร์มีแนวคิดเกี่ยวกับรัฐว่ารัฐนั้นเป็นเหมือนผู้เบียดเบียน (Predator) และคอยกดขี่ประชาชนในรัฐ จนทำให้ตัวชี้วัดคุณภาพของรัฐบาลที่นักรัฐศาสตร์ออกแบบส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย และเมื่อพิจารณาถึงกลไกว่าวัดความเป็นประชาธิปไตยอย่างไรก็จะเน้นไปที่การวัดว่ารัฐบาลถูกควบคุม ถูกถ่วงดุลอำนาจไว้มากน้อยเพียงใด [3]

การวัดระดับความเป็นประชาธิปไตยจากเสรีภาพ กับการวัดจากการควบคุมรัฐโดยประชาชน แม้จะเป็นคนละประเด็นกัน แต่มีสิ่งที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือการมองว่ารัฐกับประชาชนนั้นเป็นคนละฝ่ายกัน เมื่อฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมาก อีกฝ่ายหนึ่งจะมีอำนาจน้อยลง ซึ่งผู้เขียนมองว่าประชาธิปไตยเช่นนั้นเป็นประชาธิปไตยที่ไม่เอื้อต่อความสมานฉันท์ และขาดซึ่งความสามัคคีปรองดอง

สองรูปแบบที่แตกต่างของประชาธิปไตย

แนวคิดประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของประชาชนนั้น ได้ทำให้เกิดมุมมองว่ารัฐกับประชาชนนั้นเป็นคนละฝ่ายกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่เป็แกนของประชาธิปไตยอย่างแท้จริงแล้วจะพบว่าความคิดเช่นนี้เป็นผลผลิตของแนวคิดทางการเมืองที่ถูกแต่งเติมไปตามบริบทของสังคมต้นแบบประชาธิปไตย ไม่ได้เป็นแกนแท้ของประชาธิปไตย เพราะแกนแท้ของประชาธิปไตยที่ที่ว่่านี้อยู่ที่การให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ทำให้ประชาชนกับรัฐ (หรืออาจเรียกว่า “อภิปไตย”) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่อยู่ที่การแยกรัฐออกมาจากประชาชนแล้วมองว่ารัฐกับประชาชนเป็นคนละฝ่ายกัน เป็นศัตรูกัน

เหตุที่ผู้เขียนเสนอว่าแนวคิดประชาธิปไตยแบบแยกรัฐ-ประชาชน เป็นผลผลิตของแนวคิดทางการเมืองที่ถูกแต่งเติมไปตามบริบทของสังคมต้นแบบประชาธิปไตยนั้น หมายความว่าสังคมที่เป็นต้นกำเนิดระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยคือสหราชอาณาจักรนั้น ก่อนที่จะปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อเปลี่ยนมาเป็นประชาธิปไตยแล้วประชาชน (ซึ่งในทางทฤษฎีคือผู้ปกครอง) จังยังคงมีความหวาดระแวงต่อผู้ที่มีอำนาจในการปกครองอยู่ และมองรัฐเป็นฝ่ายตรงข้ามกับตนเอง จนอาจไม่ได้เห็นว่าแท้จริงแล้วเจ้าของอำนาจอธิปไตยยังคงเป็นประชาชนไม่ใช่รัฐแต่อย่างใด ส่วนในกรณีของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นต้นแบบของประชาธิปไตยระบบประธานาธิบดีนั้น แม้ว่าประมุขของรัฐจะถูกเลือกตั้งมาโดยประชาชน ไม่น่าจะมีความรู้สึกว่ารัฐกับประชาชนเป็นคนละฝ่ายกัน แต่ก็ยังมีความคิดว่ารัฐอาจเป็นอันตรายต่อประชาชนได้ จึงเป็นเหตุให้รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาแบ่งแยกองค์กรที่ทำหน้าที่ทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการออกจากกันอย่างเด็ดขาด [4] เพื่อการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างอำนาจอธิปไตยทั้ง

3 ฝ่าย ไม่ให้มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใน 3 ฝ่ายนี้ทำหน้าที่อย่างมิชอบและไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

แม้ว่าประชาธิปไตยแบบสหราชอาณาจักร กับประชาธิปไตยแบบสหรัฐอเมริกาจะเป็นต้นแบบสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดี แต่ผู้เขียนมองว่าประชาธิปไตยของต้นแบบทั้ง 2 นี้ ยังเป็นประชาธิปไตยแบบเดียวกันเพราะยังคงมองรัฐกับประชาชนเป็นคนละฝ่ายกัน ประชาธิปไตยอีกแบบหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าต่างออกไปนั้นเป็นประชาธิปไตยแบบที่รัฐกับประชาชนไม่ได้รู้สึว่าเป็นคนละฝ่ายกัน แต่ก็ต้องยอมรับว่าเป็นประชาธิปไตยที่ไม่มีประเทศใดเป็นต้นแบบ มีเพียงแบบอย่างในการทำงานเพื่อสังคมแบบที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงแสดงให้เห็นผ่านการทรงงานเพื่อประชาชนเท่านั้นที่เป็นตัวอย่างสำคัญซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

การขาดหลักภราดรภาพในประชาธิปไตย

หลักภราดรภาพ หมายถึง ความรู้สึกของคนในสังคมที่รู้สึกถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน ทำให้เกิดความปรารถนาดีต่อกันและกัน ในทัศนะของบางท่านมองว่าภราดรภาพเป็นหลักสำคัญของระบอบประชาธิปไตย แต่ก็มีบางทัศนะที่มองว่าภราดรภาพนี้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสำคัญของประชาธิปไตย ดังเช่นแนวคิดของ ลิซิท ซีเรวคิน ที่กล่าวถึงในส่วนก่อนหน้านั้น แต่ประเด็นว่าภราดรภาพเป็นส่วนหนึ่งของหลักการประชาธิปไตยหรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนจะนำเสนอในบทความนี้ เพราะผู้เขียนมีความเห็นว่า แม้ว่าภราดรภาพจะไม่ใช่ว่่านหนึ่งของประชาธิปไตย แต่ภราดรภาพนั้นเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมทุก ๆ สังคม ดังที่ Chareonwongsak, Kriengsak [5] ได้ให้ทัศนะไว้ว่าภราดรภาพเป็น 1 ใน 3 ประมุขสำคัญของสังคม ที่จะก่อให้เกิดสังคมที่มีอารยะได้ (อีก 2 ประมุขคือ เสรีภาพ และเสมอภาค)

แม้ว่าในมุมมองของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ จะเห็นว่าภราดรภาพเป็นหลักการที่สำคัญในระดับเดียวกันกับเสรีภาพและความเสมอภาค แต่ผู้เขียนมองว่าภราดรภาพนั้นเป็นเหมือนหลักการที่เป็นพื้นฐานให้กับหลักอื่นๆ กล่าวคือ เมื่อมีภราดรภาพแล้ว เสรีภาพ และความเสมอภาคก็จะเกิดขึ้นได้ เพราะฉะนั้นหากเปรียบว่าเสรีภาพ และความเสมอภาคเป็นเสาหลักค้ำจุน

ประชาธิปไตย เสถียรภาพนั้นจะมั่นคงได้ก็ต่อเมื่อตั้งอยู่บนพื้นดินที่มั่นคง นั่นคือ ภาวะธรรมาภิบาลในสังคม

แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครอง

ก่อนที่ผู้เขียนจะนำเสนอว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงงานที่เป็นการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยบ้าง ผู้เขียนเห็นว่าควรจะนำเสนอถึงแนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระองค์ เพื่อให้มีความเข้าใจเป็นพื้นฐานสำหรับการนำเสนอในหัวข้อต่อไป โดยในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะนำเสนอผลการรวบรวม เรียบเรียง ศึกษา และวิเคราะห์ของ Wongtrahngan, Kanok. [6] เกี่ยวกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ดังนี้

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับการเมืองการปกครองนั้น Wongtrahngan, Kanok. [6] ได้เรียบเรียงออกมาเป็นแผนที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง โดยมีข้อสรุปที่สำคัญว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่การเมืองการปกครองควรมุ่งเน้นใน 2 เรื่องเพื่อให้เป้าหมายของชาติบรรลุ ได้แก่ เรื่องความมั่นคงของประเทศ กับเรื่องความเจริญก้าวหน้าของประเทศ โดยมีข้อสรุปเกี่ยวกับ 2 เรื่องนี้ ดังนี้

1. ความมั่นคงของประเทศจะเกิดขึ้นได้นั้นประเทศชาติจะต้องมีเอกราช อธิปไตย อิสระภาพ ความเป็นปึกแผ่น ความสงบสุขของประชาชน และความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชน
2. ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ จะเกิดขึ้นได้นั้นประเทศชาติจะต้องอาศัยทั้งการพัฒนา และการป้องกันประเทศ ผลการจากการเรียบเรียงและวิเคราะห์ของกนก วงษ์ตระหง่าน ตามที่นำเสนอข้างต้นนั้น ในรายละเอียดได้แสดงให้เห็นถึงหลักการสำคัญของแต่ละองค์ประกอบย่อย และวิธีการนำไปสู่เป้าหมายย่อยๆ เช่น หลักและวิธีการที่จะทำให้เกิดความสงบสุขของประชาชน แต่เนื่องจากรายละเอียดหลายๆ ส่วนที่กนก วงษ์ตระหง่าน นำเสนออาจไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นของบทความนี้ เช่น มีประเด็นเกี่ยวกับการบริหารงานของกองทัพ ลักษณะของทหารที่ดี เป็นต้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงจะขอยกผลการวิเคราะห์เฉพาะที่เกี่ยวกับประเด็นของบทความนี้ จึงจะนำเสนอ

เฉพาะประเด็นเกี่ยวกับเป้าหมายในระดับรองของประเทศชาติ 3 เป้าหมายด้วยกัน คือ ความสงบสุขของประชาชน ความร่มเย็นเป็นปรกติสุขของประชาชน และการพัฒนาประเทศ โดย 3 เป้าหมายนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแนวพระราชดำริถึงองค์ประกอบที่จะทำให้เกิดขึ้นได้ไว้ 4 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ การปกครองบริหาร กฎหมาย การพัฒนาคน และการพัฒนาวัตถุ โดยแนวพระราชดำรินี้ในการส่งเสริมทั้ง 4 องค์ประกอบ มีดังนี้

1. การปกครองบริหาร จะต้องมุ่งเน้นไปที่ความสงบสุขของประชาชน ส่งเสริมให้อำนาจในการปกครองบริหารนั้นเป็นของผู้ที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บุคคลที่มีความเหมาะสมนั้นได้ควบคุมคนที่ก่อปัญหาในสังคมให้ไม่สามารถไปก่อปัญหาในสังคมได้สาระสำคัญของการปกครองบริหารนั้นอยู่ที่ความสงบสุขของประชาชน ดังนั้น สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่ผลที่เกิดจากการปกครองบริหาร รูปแบบการปกครองบริหารจึงเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตราบใดที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ทั้งหลายยังยึดมั่นอยู่ในคำปฏิญาณในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ซึ่งในส่วนนี้ ผู้เขียนตีความว่าสิ่งสำคัญอยู่ที่การทำหน้าที่ของผู้มีอำนาจหน้าที่ว่าอยู่ในทำนองคลองธรรมหรือไม่ นอกจากนี้ ในส่วนของวิธีการที่จะทำให้เกิดการปกครองบริหารที่ดีดังที่กล่าวข้างต้นได้นั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานแนวพระราชดำริไว้ว่าจะต้องทำให้การบริหารเข้าถึงประชาชน ในอีกด้านหนึ่งประชาชนเองก็ต้องให้ความร่วมมือกับฝ่ายบริหาร และตัวนักปกครองก็ต้องมีสำนึกในการป้องกันรักษาชาติ มีคุณธรรม นอกจากนี้ ยังจะต้องทำให้เกิดความสามัคคี (เกิดได้จากการให้ การมีวาจาดี การทำประโยชน์ให้แก่กัน และวางตนสม่ำเสมอและเหมาะสม และทุกคนทุกฝ่ายต้องนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ในเรื่องกฎหมาย ทรงมีพระราชดำริว่างานเกี่ยวกับกฎหมายนั้นต้องยึดถือความเป็นยุติธรรม และต้องเข้าใจว่ากฎหมายนั้นมีไว้เพื่อความยุติธรรม และต้องเข้าใจว่าความยุติธรรมต้องมาก่อนกฎหมาย ส่วนลักษณะของกฎหมายที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับประชาชน คำนึงถึงสถานการณ์ และคำนึงถึงความต้องการของประชาชน แต่การมีกฎหมายดีนั้นยังไม่เพียงพอ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม

กฎหมายที่ดี เพื่อเกื้อหนุนกฎหมายที่ดีด้วย โดยลักษณะของการปฏิบัติตามกฎหมายที่ดีนั้น ผู้ปฏิบัติตามกฎหมายจะต้องมีความมั่นคงในความเป็นกลาง จะต้องยึดมั่นในเจตนารมณ์ของกฎหมาย ต้องมีความกล้าและเชื่อมั่นในความถูกต้องเป็นธรรม ตลอดจนมีความสุจริต มีจรรยาบรรณ และมีความรู้รอบด้าน จะมีความรู้ทางด้านกฎหมายเพียงด้านเดียวไม่ได้

3. การพัฒนาคน ในเรื่องการพัฒนาคณะนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำริว่า การพัฒนาคณะจะต้องมุ่งให้การศึกษา เพื่อให้คนมีคุณภาพและมีความสามารถ มีความสามัคคี เข้มแข็ง วิธีการที่จะทำให้คนมีคุณภาพและความสามารถ คือ ให้การศึกษาที่มีครบทั้งวิชาการและจริยธรรม การศึกษาจะต้องส่งเสริมให้แต่ละคนสามารถที่จะค้นพบและดำเนินตามวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและมีความสุขตามอัตภาพ วิธีการที่การศึกษาจะสามารถเสริมสร้างความสามัคคีนั้น การศึกษาจะต้องทำให้ประชาชนพบหากัน ปฏิบัติดีต่อกันด้วยความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นด้วยกัน ต้องตั้งมั่นในความดี ความสุจริตและวินัยเสมอกัน การศึกษาจะต้องส่งเสริมให้บุคคลทำความคิดของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงในเหตุผล นอกจากนี้ การศึกษายังจะต้องทำให้คนเข้มแข็ง และส่วนสุดท้ายที่การศึกษาจะช่วยให้คนมีความเข้มแข็งได้นั้น การศึกษาจะต้องทำให้บุคคลมีความเข้มแข็งทางกาย กล่าวคือ มีสุขภาพพลานามัย และมีอาหารที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ

4. การพัฒนาทางวัตถุ จะมุ่งเน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มี หรือที่เคยทำมาแต่เดิม โดยจะต้องรู้จักหาวิธีดัดแปลงให้สิ่งเหล่านั้นเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ การพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน ซึ่งหมายถึงจะต้องทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ และเมื่อชุมชนเข้มแข็งพอแล้ว จึงค่อย ๆ ขยายออกสู่ภายนอก (จะต้องไม่พัฒนาโดยใช้การนำเข้าวิธีการใหม่จากภายนอก) การพัฒนาจึงจะเกิดขึ้นอย่างมั่นคง เช่นเดียวกันกับที่บุคคลจะต้องมุ่งเน้นการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้พอมีพอกินเสียก่อน เมื่อทำได้แล้วจึงค่อยหาหนทางพัฒนาต่อไป โดยพระองค์ได้พระราชทานแนวทางที่จะทำให้การพัฒนาวัตถุเป็นไปอย่างเหมาะสม ว่าจะต้องทำอย่างเหมาะสม กล่าวคือ จะต้องพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ พิจารณา ไม่ทำอย่างเร่งรีบด้วยความกระหาย จะต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีใน

เชิงประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ สองฝ่ายที่ต้องร่วมมือกันในการพัฒนา คือ นักวิชาการฝ่ายหนึ่ง กับนักปฏิบัติอีกฝ่ายหนึ่ง จะต้องประสานงานกัน และประชาชนจะต้องช่วยงานต่าง ๆ ด้วยความกลมเกลียวกัน

ในหลวงกับประชาธิปไตยไทย

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระองค์ได้แสดงบทบาทที่สำคัญในฐานะที่ผู้ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างสม่ำเสมอ โดยทรงใช้พระราชอำนาจในทางนิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภา ทรงใช้พระราชอำนาจทางการบริหารผ่านทรงคณะรัฐมนตรี และทรงใช้พระราชอำนาจตุลาการผ่านศาล แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดให้พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และอยู่เหนือการเมือง แต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก็ทรงใช้พระราชอำนาจเพื่อส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยในเรื่องการทรงงานที่ส่งเสริมประชาธิปไตยนี้ หนังสือเรื่อง “พระผู้ทรงเป็นนักรัฐประศาสนศาสตร์” ได้เรียบเรียงพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตยไว้ โดยแยกเป็น 3 เรื่อง [3] ดังนี้

1. พระราชกรณียกิจด้านนิติบัญญัติ: พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในการปกครองประเทศ เช่น ทรงแต่งตั้งประธานรัฐสภา ทรงเป็นประธานในการเปิดประชุมสภา และพระราชทานพระราชดำรัสแก่สมาชิกสภาซึ่งในแต่ละครั้งที่พระราชทานนั้นก็จะเป็นพระราชดำรัสที่แนะนำการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมแก่สถานการณ์นั้น ๆ เช่น หลังเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง 6 ตุลาคม 2519 ก็ได้ทรงเตือนให้สมาชิกสภาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและสามัคคี เป็นต้น

2. พระราชกรณียกิจในการส่งเสริมความเท่าเทียม: ในรัชสมัยของพระองค์ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง แต่พระองค์มิได้ทรงหันเหไปกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและทรงมีพระราชดำริที่จะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในสังคม เคยทรงมีพระราชดำรัสว่า “... พระเจ้าอยู่หัวยังต้องเหนื่อย ต้องลำบากทุกวันนี้ เพราะว่าประชาชนยังยากจนอยู่ เพื่อประชาชนยากจนแล้ว อิศราภาพ เสรีภาพของเขาจึงไม่มี และเมื่อเขาไม่มีอิสรภาพ เขาก็เป็นประชาธิปไตยไม่ได้...” นอกจากนี้ ยังทรงเคย

พระราชทานแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแบบตัวแทน (Representative democracy) ว่า “...ประเทศต่างในโลกมีวิถีต่าง ๆ กัน ในการจัดระเบียบให้ประชาชนได้ออกเสียงเลือกผู้แทนของตน แม้ในบริเวณศาลาดุสิตาลัยนี้ ตะกี้เขาบอกว่ามีสองพันคน แต่ที่รายงานมาเดิมนั้นมีถึงแปดพันคน อยู่ในที่นั่นแปดพันคน ถ้าพูดออกความเห็นอย่างหนึ่งอย่างใดพร้อมกัน เราจะไม่ทราบว่าเขาความเห็นว่าการอะไร คนไหนมีความเห็นอย่างไร จะต้องเลือกบุคคลหนึ่งและมอบฉันทะให้คนนั้นพูดแทนเรา...”

3. ทรงแก้ไขปัญหาวิกฤตทางการเมือง: เหตุการณ์วิกฤตทางการเมืองในปี 2516 นั้น พระองค์ทรงแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถและพระสัจธรรมคัมภีรภาพทำให้เหตุการณ์หลังวันมหาวิปโยคนั้นกลับคืนสู่สภาพปกติได้โดยไม่ช้า และทรงพระราชทานพระราชดำรัสเพื่อเตือนสติคนไทยทั้งชาติ พระราชทานแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการรับมือกับเหตุการณ์ดังกล่าว เช่น พระราชดำรัสที่พระราชทานไว้เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ว่า “... วันนี้เป็นวันวิปโยค ที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตลอดระยะเวลา 6 - 7 วันที่ผ่านมา ได้มีการเรียกร้องและการเจรจากันจนกระทั่งนักศึกษาและรัฐบาลทำข้อตกลงกันได้ แต่แล้วมีการขว้างระเบิดขวดและยิงแก๊สน้ำตาขึ้น ทำให้เกิดการปะทะกัน และมีคนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรงได้ทวีขึ้นทั้งพระนครถึงขั้นจลาจล และยังไม่สิ้นสุดมีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อย ขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจึงระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยกันตั้งสติยับยั้ง เพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนสู่สภาพปกติโดยเร็วที่สุด ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันสนับสนุนเพื่อให้คณะรัฐบาลใหม่สามารถบริหารงานแผ่นดินได้โดยมีประสิทธิภาพเต็มเปี่ยม และแก้ไขสถานการณ์ให้คืนสู่สภาพเรียบร้อยได้โดยเร็ว ยังความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองให้บังเกิดแก่ประเทศ และประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน...”

เหตุการณ์วิกฤตทางการเมืองต่อมาคือเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในเดือนพฤษภาคม 2535 ซึ่งพระองค์ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสให้แก่ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 ให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ยุติความรุนแรงโดยมีความตอนหนึ่งว่า “...ช่วยกันคิด คือหันหน้าเข้าหากัน ไม่ใช่เผชิญหน้ากัน เพราะว่าเป็นประเทศของเรา ไม่ประเทศของหนึ่งคนสองคน เป็นประเทศของเราทุกคน ต้องเข้าหากัน ไม่เผชิญหน้ากัน แก้ปัญหาเพราะว่า

อันตรายมีอยู่ เวลาคนเราเกิดความบาดหมาง ปฏิบัติการรุนแรงต่อกัน มันลืมนิดๆ ลงท้ายก็ไม่ว่าดีกันเพราะอะไร แล้วก็แก้ปัญหาวะไร เพียงแต่จะต้องเอาชนะแล้วก็ใครจะชนะ ไม่มีทางชนะอันตรายทั้งนั้น มีแต่แพ้ คือต่างคนต่างแพ้ ผู้ที่เผชิญหน้ากันแพ้ แล้วก็ที่แพ้ที่สุดคือประเทศชาติ ประชาชน จะเป็นประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่ประชาชนเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ถ้าสมมุติว่ากรุงเทพมหานครเสียหาย ประเทศก็เสียหายหมด แล้วก็จะมีความนโยบายอะไร ที่จะทะนงตัวว่าชนะ เวลาอยู่บนกองสิ่งปรักหักพัง...”

เหตุการณ์ต่อมาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงแก้ไขให้สถานการณ์คลี่คลายได้นั้น เกิดขึ้นในปี 2549 กล่าวคือ ในปี 2549 เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งทั่วไป ทำให้การเมืองของประเทศพบกับทางตัน ในช่วงเวลานั้นได้พระราชทานพระบรมราชโองการให้ตุลาการศาลปกครองสูงสุดและประธานศาลฎีกาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2549 ในครั้งนั้นพระองค์จึงทรงย้ำเตือนให้ทุกฝ่ายยึดมั่นในความเป็นประชาธิปไตย หันกลับมาทบทวนเกี่ยวกับการเลือกตั้งในปีดังกล่าวว่าแท้จริงแล้วไม่เป็นประชาธิปไตย แต่ในปิตุเศยงกันได้เกิดวิกฤตทางการเมืองอีกครั้งในวันที่ 19 กันยายน 2549 เนื่องจากสังคมมีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกันจนจะเกิดเหตุการณ์รุนแรง พระองค์จึงทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง พลเอก สนิธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในวันที่ 20 กันยายน 2549

หลักการทรงงานกับประชาธิปไตย

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะนำเสนอหลักการทรงงานที่สำคัญและผลการวิเคราะห์ของผู้เขียนเกี่ยวกับผลที่หลักการทรงงานเหล่านั้นมีต่อระบอบประชาธิปไตยว่าส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงอย่างไรบ้าง โดยหลักการทรงงานที่จะกล่าวถึงในที่นี้ประกอบไปด้วย 3 ส่วนด้วยกัน หลักการทรงงาน 23 ข้อ หลักการทรงงานที่ถ่ายทอดผ่านความเข้าใจของ สุนทร ตันติเวชกุล และหลักการทรงงานที่ถ่ายทอดผ่านความเข้าใจของ ปราโมทย์ ไหม้กลัด

หลักการทรงงาน 23 ข้อ นั้น เนื่องจากเป็นที่รับรู้โดยทั่วกันอยู่แล้ว ผู้เขียนจึงจะขอเสนอเพียงคร่าว ๆ ว่าประกอบไปด้วย

หลักการทำตามลำดับขั้น หลักภูมิสังคม หลักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด หลักธรรมชาติช่วยธรรมชาติ หลักแก้ปัญหาที่จุดเล็ก หลักทำให้ง่าย หลักไม่ติดตำรา หลักเชื้อธรรมปราบอธรรม หลักปลูกป่าในใจคน หลักมุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก หลักการมีส่วนร่วม หลักการคิดว่าขาดทุนคือกำไร หลักบริการรวมที่จุดเดียว หลักการพึ่งตนเอง หลักพออยู่พอกิน หลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักองค์กรรวม หลักการให้ หลักการทำงานอย่างมีความสุข หลักความเพียร และหลักรู้ รัก สามัคคี หลักซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน และหลักระเบิดจากภายใน

ส่วนหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ถูกถ่ายทอดผ่านความเข้าใจของ Tuntiwedchakul, Sumeth. [7] ประกอบไปด้วยหลัก 10 ข้อด้วยกัน คือการทำงานอย่างผู้รู้จริง และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ความอดทน มุ่งมั่น ยึดธรรมะ และความถูกต้อง ความอ่อนน้อมถ่อมตน เรียบง่ายและประหยัด การทำงานที่มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก การรับฟังความเห็นของผู้อื่น เคารพความคิดที่แตกต่าง ความตั้งใจจริงและขยันหมั่นเพียร ความสุจริตและกตัญญู การพึ่งตนเอง ส่งเสริมคนดีและคนเก่ง การมีความรักต่อประชาชน และข้อสุดท้ายคือการเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

ส่วนหลักการทรงงานที่ถ่ายทอดผ่านความเข้าใจของ Maiklud, Pramod. [8] นั้นประกอบไปด้วยหลักต่าง ๆ คือหลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทำงานแบบปิดทองหลังพระ หลักคิดว่าขาดทุนคือกำไร หลักเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และหลักคิดเรื่องดินและป่าไม้ที่ทรงใช้ธรรมชาติฟื้นฟูธรรมชาติ

หากพิจารณาหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าหลักการทรงงานของพระองค์นำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติและสังคมที่จะเข้มแข็งและสามารถที่จะอยู่ร่วมกันตามวิถีประชาธิปไตยได้ โดยในตอนนี้ผู้เขียนจะขอเสนอที่ละประเด็น ดังนี้

1. การส่งเสริมความสามัคคี: ประชาธิปไตยที่เน้นเสรีภาพและความเสมอภาคนั้น แม้จะทำให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพและมีความเสมอภาคได้อย่างแท้จริง แต่หากสังคมนั้นปราศจากความสามัคคี ปราศจากความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันเสียแล้ว สังคมนั้นย่อมจะสุมเสี่ยงต่อการเกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายได้ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองใน

สหรัฐอเมริกาหลักจากประกาศผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีแสดงให้เห็นว่าฝ่ายที่ได้รับชัยชนะถูกต่อต้านเพราะได้เสนอนโยบายที่ค่อนข้างแสดงการกีดกันและการแบ่งแยกกลุ่มคนบางกลุ่มในสหรัฐอเมริกา เพื่อมุ่งเน้นผลประโยชน์ของชาวสหรัฐอเมริกามากขึ้น ในที่สุดได้เกิดการประท้วงในหลายแห่งด้วยความไม่พอใจในนโยบายเช่นนั้น แม้ว่าในที่สุดแล้วเหตุการณ์ความวุ่นวายจะสงบลงได้ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นเสรีภาพแต่ค่อนข้างเปราะบางในเรื่องภราดรภาพ ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสหลายองค์ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยโดยรวม หรือแก่คณะบุคคลที่ได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในหลาย ๆ โอกาสนั้น ได้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญกับความสามัคคีปรองดอง ความปรารถนาดีต่อกัน ซึ่งหากประชาชนชาวไทยได้ปฏิบัติตามคำแนะนำที่พระองค์พระราชทานให้แล้ว ไม่เพียงแต่ระบอบประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะมั่นคงถาวร หากแต่จะทำให้สังคมมีความมั่นคง และสงบร่มเย็นอย่างแน่นอน

2. การส่งเสริมความเท่าเทียมกัน: ดังที่ผู้เขียนนำเสนอก่อนหน้านี้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสว่าความเท่าเทียมจะทำให้เกิดเสรีภาพ และเสรีภาพเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงงานเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีโดยทั่วหน้ากัน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงมุ่งเน้นไปที่ประชาชนผู้ที่ยังมีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐานที่ควรจะเป็น และเมื่อประชาชนเหล่านั้นมีความเข้มแข็งจากคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วก็จะพร้อมที่จะแสดงบทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเองอย่างมีเหตุผล ไม่ต้องถูกบังคับโดยความแร้นแค้นจนอคติเข้าครอบงำเหตุผลในการตัดสินใจอีกต่อไป ความเท่าเทียม

ความเท่าเทียมที่พระองค์ทรงส่งเสริมนั้นไม่ได้มีเพียงส่งเสริมผ่านทางพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนเท่านั้น หากแต่ยังทรงตอกย้ำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตระหนักถึงการทำหน้าที่อย่างเที่ยงธรรมเสมอหน้ากันอีกด้วย นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงแสดงแบบอย่างในการทรงงานเพื่อประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างเท่าเทียมกัน ทรงตั้งมั่นในพระราชหฤทัยว่าประชาชนชาวไทยทุกคนคือพลสกนิกรของพระองค์เฉกเช่นเดียวกันทั้งหมด

3. การส่งเสริมให้ทุก ๆ ฝ่ายทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต: ประเด็นต่อมาเกี่ยวกับการทรงงานที่มีส่วนส่งเสริมให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งก็คือการที่พระองค์ทรงย้ำเตือนให้ทุก ๆ ฝ่ายในสังคมให้มีความเชื่อมั่นในการทำหน้าที่ของตนเอง และให้ทำหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบโดยสุจริต โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งการที่ทุกฝ่ายทำตามแนวคิดที่พระราชทานนี้ เช่นตัวอย่างหนึ่งคือพระบรมราโชวาทหลายองค์ที่พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะเป็นองค์กรอิสระ องค์กรทางกฎหมาย ซึ่ง Phadungthiti, Thanachai. [9] ได้รวบรวมไว้ จะทรงเน้นย้ำในเรื่องการทำหน้าที่โดยสุจริตเสมอ จะส่งผลดีต่อทั้งความสามัคคีปรองดอง และการส่งเสริมความเท่าเทียมกัน และทั้ง 2 เรื่องนี้ก็จะทำให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น ดังที่ได้นำเสนอก่อนหน้านี้

4. การส่งเสริมการมีส่วนร่วม: ประเด็นนี้เป็นหลักการที่ปรากฏอย่างชัดเจนในหลักการทรงงาน 23 ข้อ และจากหลักการทรงงานที่ถ่ายทอดผ่าน สุธเมธ ตันติเวชกุล ในหลักของการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนมีเคยได้แสดงสัจจะว่าเพราะเหตุใดพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชจึงทรงงานในที่ต่าง ๆ ด้วยการเดินทางไปในที่ที่ทุรกันดาร และตรัสถามประชาชนในที่แห่งนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในข่าวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ จนเป็นที่ชื่นตา ซึ่งในเรื่องนี้ Maiklud, Pramod. [8] ได้สะท้อนวิถีการทรงงานที่ต้องทรงลำบากในการเดินทางไปหาประชาชนว่าพระองค์ไม่ทรงเกี่ยง ไม่มีข้ออ้างอันใดเลยที่ไม่ไปหาประชาชน แต่ถ้าหากได้รับทราบข้อมูลจาก Tuntiwedchakul, Sumeth. [7] เกี่ยวกับการทรงงานของพระองค์แล้วก็จะทราบว่าทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั้นก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรจะต้องทรงถามความคิดเห็นและข้อเท็จจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อนเสมอ จนกระทั่งได้แนวทางที่ทุก ๆ ฝ่ายเห็นด้วยด้วยเหตุผลแล้ว จึงลงมือทำ ผู้เขียนจึงได้เข้ามามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เมื่อครั้งที่ผู้เขียนมีโอกาสดำเนินการบรรยายพิเศษโดย สุธเมธ ตันติเวชกุล ซึ่งเป็นผู้ถวายงานรับใช้พระองค์อย่างใกล้ชิด ยังได้รับทราบถึงทัศนะวิทยาการท่านนี้ว่าวิธีการทำงานเช่นนี้จะถือได้ว่าเป็น “ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง” และ “เป็นประชาธิปไตยทางตรง” อีกด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าวิถีการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั้น เป็นการส่งเสริมให้เกิดทั้ง

ประชาธิปไตยและความสงบร่มเย็นในสังคมไปพร้อม ๆ กัน เพราะเมื่อใดก็ตามที่การตัดสินใจต่าง ๆ มาจากความเห็นพ้องต้องกันของทุกฝ่ายแล้ว การลงคะแนนเสียง (Voting) ก็ไม่ใช่สิ่งจำเป็นอีกต่อไป และเมื่อไม่มีการลงคะแนนเสียงก็ไม่มีใครแพ้ ไม่มีใครชนะ ซึ่งก็เท่ากับไม่มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน

สรุป

การนำเสนอทั้งหมดก่อนหน้านี้ ได้แสดงให้เห็นถึงทั้งความหมายของประชาธิปไตย แนวคิดที่เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย ตลอดจนความเปราะบางของประชาธิปไตยที่ปราศจากภราดรภาพ และได้นำเสนอถึงหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ว่าได้ส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงอย่างน้อยใน 4 ทางด้วยกัน ได้แก่ การส่งเสริมความสามัคคี การส่งเสริมความเท่าเทียมกัน การส่งเสริมให้ทุก ๆ ฝ่ายทำหน้าที่ของตนโดยสุจริต การส่งเสริมการมีส่วนร่วม โดยทั้ง 4 ทางนี้ต่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ได้ผลเป็นทวีคูณเมื่อได้รับการส่งเสริมพร้อม ๆ กันอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช จะพบว่าส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมั่นคงแข็งแรง ทั้งโดยเป้าหมายอันเกิดจากการทรงงาน (เมื่อเป้าหมายของการทรงงานบรรลุก็จะทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็ง) และโดยวิธีการของการทรงงาน (วิธีการทรงงานส่งเสริมให้ประชาชนพร้อมจะเป็นพลเมืองคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย เช่น การทรงงานโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เป็นต้น)

สิบเก้านอรรธแสงแจ่มไขขาว จอดำขาวแผ่ความนัยใจจงน
ถาลันแล้วนวมะภูวดล มิขอทนต์ดับความตามวาทา

ดั่งผืนดินพึ่งพาบรรพนา ดั่งทิวาลับดับเวหน

ดั่งเมฆาปกฟ้านภาหม่น

ดั่งสายชลจลจรปรายย้อนคืน...

เอกสารอ้างอิง

- [1] Theerawekin, Likit. (2006). **12 Principles of Democracy which the Politicians Must Understand and Uphold**. [1 November 2016] : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000055325>
- [2] Marthong, Chaninthorn; Ruen-ngern, Sanhaporn and Loasuwan, Thadsawat. (2014). "Comparison of Political Interactions between Local Politicians and Citizens before and after the Elections in the area of Muang District, Mahasarakham province", **Journal of Mahasarakham Rajabhat University (Humanities and social sciences)**, 8(1),159-168.
- [3] Fukuyama Francis. (2013). **What is Governance?**. Governance,26(3),347-368.
- [4] Goodnow, Frank J. (1900). **Politics and Administration : a Study in government**. New York : McMillan.
- [5] Chareonwongsak, Kriengsak. (2011). **Freedom, Equal Fraternity : Civil Society Philosophy for a Sustainable Society**. [5 November 2016] : http://profesorkriengsak.blogspot.com/2011/04/blog-post_5789.html
- [6] Wongtrahngan, Kanok. (2010). **Royal Speech about Politics by His Majesty King's**. Bangkok: Chulalongkorn University.
- [7] Tuntiwedchakul, Sumeth. (2006). **Principle, Do Principle follow the King's Footprint**. (15). Bangkok : Chulalongkorn University.
- [8] Maiklud, Pramod. (2012). **Father's Work in Memory**. Bangkok : East Printing Company.
- [9] Phadungthiti, Thanachai. (2006). **The King, The governor, the Lawyers**. Bangkok : Rule of Law Printing.

